

*Free the child's potential
and you will free
the world.*
—Maria Montessori

innovatief montessori onderwijs

visiedocument

NMV

mon
tes
sori nederlandse
montessori
vereniging

Vastgesteld: 18 maart
2016

INHOUDSOPGAVE

Inhoudsopgave	2
Voorwoord.....	3
Inleiding Wettelijke verantwoording: visie op toekomstgericht onderwijs	5
DEEL 1 Duurzaamheid, medeburgerschap en individualiteit	7
Leidende principes binnen het montessorionderwijs.....	9
Verantwoording van het montessorionderwijs ten opzichte van het reguliere basisonderwijs	19
DEEL 2 Visie op het montessori opleidingscurriculum	20
Aanbevelingen voor de montessoriopleidingen.....	23
Literatuur	25

VOORWOORD

Naar aanleiding van de landelijke maatschappelijke dialoog over de inhoud van het onderwijs (Platform Onderwijs 2032, 2016) komt naar voren dat het onderwijs zich zal moeten richten op het bijbrengen van kennis en vaardigheden die kinderen nodig hebben voor hun toekomst als volwassen mensen in de 21^e eeuw.

Dit visiedocument beschrijft de richting waarin deze veranderingen en aanpassingen zouden moeten gaan binnen het huidige montessorionderwijs. Dit document biedt een visie en kader op montessorionderwijs in de herziening van het opleidingscurriculum van de Nederlandse Montessori Vereniging (NMV).

De inleiding kenschetst de functies van onderwijs kwalificatie, socialisatie en subjectvorming, als verantwoording op landelijk niveau.

Deel 1 verbindt de functies van onderwijs aan de begrippen duurzaamheid, medeburgerschap en individualiteit in samenhang met de leidende principes binnen het montessorionderwijs.

Deel 2 bevat een inhoudelijke uiteenzetting op de visie op het montessori opleidingscurriculum en sluit af met aanbevelingen voor de opleidingen.

Leraren opleiden voor de toekomst

Een nieuwe koers voor het onderwijs vraagt ook om een eigentijdse manier van opleiden van leraren. Het Platform Onderwijs 2032 vindt het van belang dat opleidingsprogramma's leraren voldoende toerusten om de voorgestelde visie op toekomstgericht onderwijs in de praktijk te kunnen brengen.

De vraag rijst wat er nodig is om toekomstgericht onderwijs mogelijk te maken. Het Platform Onderwijs 2032 adviseert in ieder geval de volgende acties:

- herijk de bekwaamheden en eindkwalificaties;
- ontwikkel een eigentijdse manier van toetsen op bekwaamheden; kennisdomeinen en biedt mogelijk een keuzedeel aan;
- zet in op wat 'merkbaar en meetbaar' is;
- bewaak en stimuleer verantwoording en toezicht;
- investeer in professionele ontwikkeling en samenwerking;
- leid leraren op voor de toekomst;
- creëer samenhang binnen het onderwijssysteem.

Deze adviezen zijn vertaald in dit visiedocument met als doel om gezamenlijk te kunnen komen tot goed innovatief montessorionderwijs.

Innovatief montessorionderwijs

De maatschappelijke context (Platform Onderwijs 2032, 2016) betekent voor de Nederlandse Montessori Vereniging (NMV) dat zij deze richting binnen het montessorionderwijs in Nederland wil terugzien om te kunnen spreken van "Innovatief montessorionderwijs".

Goed innovatief en toekomstgericht montessorionderwijs verantwoordt zich wanneer er gezamenlijk aan bepaalde condities wordt voldaan:

- investeer in professionele ontwikkeling van montessorileraren;
- ontwikkel eigentijdse montessoriopleidingen;
- profileer de samenhang van ons kosmisch onderwijs en opvoeding;
- zet in op de samenwerking tussen montessoriopleiding en het montessoriwerkveld.

Dit visiedocument geeft kaders aan de NMV om dit in zijn werkomgeving te kunnen uitdragen.

Essentiële voorwaarden voor goed montessorionderwijs blijven de deskundigheid, de passie en energie van al diegenen die hart hebben voor het montessorionderwijs en zich hier dagelijks voor inzetten.

11 maart 2016,

Joëlle de Groot & Martine Lammerts,
montessoriopleiders Nederlandse Montessori Vereniging (NMV).

18 maart 2016, vastgesteld door bestuur NMV.

INLEIDING

WETTELIJKE VERANTWOORDING: VISIE OP TOEKOMSTGERICHT ONDERWIJS

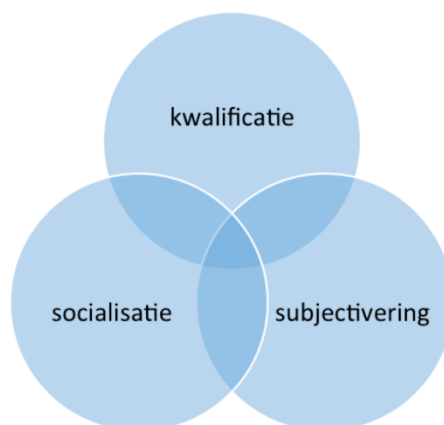

Om te komen tot een visie op innovatief montessorionderwijs en de wetenschappelijke inzichten, kennis en praktijkontwikkelingen van Maria Montessori, is het allereerst van belang om de kaders te schetsen van het huidige Nederlandse onderwijs.

Platform Onderwijs 2032 (2016) geeft aan dat er een *'nieuwe koers in het onderwijs nodig is om kinderen die nu voor het eerst naar school gaan de kennis en vaardigheden mee te geven die ze nodig hebben wanneer ze in 2032 aan hun volwassen en werkende leven beginnen'*.

Zowel de Onderwijsraad (2015) als filosoof en pedagoog Gert Biesta (2012) onderschrijven dat het gewenste onderwijs drie functies moet nastreven: **kwalificatie, socialisatie en subjectivering (of persoonsvorming)**. Tevens is het van belang dat er een goed evenwicht zichtbaar moet zijn tussen deze drie onderwijsfuncties om kinderen te kunnen begeleiden in hun ontwikkeling tot zelfstandige volwassenen die vaardig, waardig en aardig zijn, voor zichzelf en voor hun omgeving.

Biesta legt uit met behulp van onderstaand model (2012), zie figuur 1, en de volgende operationalisering wat deze drie onderwijsfuncties inhouden, waartoe we opleiden.

Figuur 1

Kwalificatie, socialisatie en subjectivering

De eerste functie **Kwalificatie** omvat het aanleren van kennis, vaardigheden en begrip en het bijbrengen van vaardigheden om te kunnen oordelen en onderscheiden en mensen in staat te stellen "iets te doen". Dat "iets" kan variëren van heel specifieke zaken (zoals in de training voor een bepaald beroep, of het oefenen van een specifieke vaardigheid of techniek) tot meer algemenere zaken (zoals een kennismaking met een cultuur). De kwalificatiefunctie is zonder twijfel één van de belangrijkste functies van georganiseerd onderwijs en vormt een belangrijke reden voor het bestaan van onderwijs dat door de staat wordt betaald.

De kwalificatiefunctie is echter niet beperkt tot de voorbereiding op de wereld van werk en arbeid. Het bijbrengen van kennis en vaardigheden is ook van belang bij andere aspecten van het leven, zoals bij de vorming van politieke geletterdheid. Politieke geletterdheid houdt de kennis en vaardigheden die nodig zijn voor burgerschap, of met de vorming van culturele geletterdheid in bredere zin.

Vanaf dit punt komen we bij de volgende, tweede belangrijke functie van onderwijs: **Socialisatie**.

De socialisatiefunctie gaat over de diverse manieren waarop de mens, via onderwijs, deelgenoot wordt van bepaalde sociale, culturele en politieke ordeningen. Enerzijds wordt socialisatie actief nagestreefd door het onderwijs, denk hierbij aan overdracht van bepaalde normen en waarden, het in stand houden van bepaalde culturele en/of religieuze tradities of beroepsvorming als doel. Anderzijds, als socialisatie niet het actieve doel is, heeft onderwijs altijd een socialiserend effect. Wetenschappelijk onderzoek, bijvoorbeeld de meta-analyses van John Hattie (2012), tonen dit ruimschoots aan.

Naast kwalificatie en socialisatie werkt onderwijs ook altijd in op de persoon, dat wil zeggen, op de menselijke individualiteit, persoonsvorming en subjectiviteit.

Deze derde functie van onderwijs noemen we daarom **subjectivering**.

Biesta stelt (2012) dat *elke zichzelf gerespecteerde vorm van onderwijs altijd bij zou moeten dragen aan processen van subjectivering die ertoe bijdragen dat degenen die onderwezen worden meer autonoom en onafhankelijk worden in hun denken en doen*.

Goed onderwijs kunnen bewerkstelligen is een samengestelde, complexe situatie, waarin we de verschillende functies van onderwijs in ogenschouw moeten nemen. Een uitwerking van goed onderwijs moet daarom altijd iets zeggen over kwalificatie, socialisatie en subjectivering. Deze drie dimensies moeten niet als volledig gescheiden worden gezien. Sterker nog: als we werken aan kwalificatie, zullen we invloed hebben op socialisatie en zullen we altijd een verbinding leggen naar de functie subjectivering.

De verdere uitwerking van innovatief montessorionderwijs kan het beste worden gezien in de vorm van het Venn-model dat Biesta hierboven heeft geschetst. Namelijk: het gaat ook over de drie overlappende gedeeltes. De visie op innovatief montessori onderwijs gaat over de inhouden van de functies van onderwijs op zich, volgens de wetenschappelijke inzichten, kennis en praktijkervaringen van Maria Montessori, maar ook over de plaatsen waar de gebieden elkaar overlappen. Montessorionderwijs en -opvoeding gaan uit van goed onderwijs, d.w.z. kindgericht en het actief zoeken naar zijn of haar potentieel door maximale ontwikkeling te stimuleren (Montessori, 1947).

De Nederlandse Montessori Vereniging (NMV) heeft in haar ambitiedocument 2012-2016 de volgende missie geformuleerd:

“Het bevorderen en (doen) ontwikkelen van opvoeding en onderwijs volgens de beginselen en werkwijzen van Maria Montessori en het bevorderen en bewaken van de kwaliteit van montessori opvoeding en onderwijs. Zij willen iedereen laten zien wat hun kwaliteit is”.

De Nederlandse Montessori Vereniging ambieert in 2016 dat alle montessori basisscholen die lid zijn van de NMV, beschikken over leraren met montessorideskundigheid, volgens de eisen die door de commissie “Toelating en Erkenning” zijn gesteld.

DEEL 1 DUURZAAMHEID, MEDEBURGERSCHAP EN INDIVIDUALITEIT

Op 1 februari 2006 kreeg het onderwijs de wettelijke opdracht aandacht te besteden aan burgerschap. De Onderwijsraad heeft in 2012 een advies geschreven “Verder met burgerschap in het onderwijs”, waarin het belang van onderwijs in burgerschap in een democratische samenleving wordt beschreven. Burgerschapsvorming van kinderen en jongeren gaat over identiteitsontwikkeling, het leren hoe je verbintenissen aangaat met een ander, hoe je ieders recht op burgerschap respecteert, hoe je strategieën voor verandering kunt verkennen, hoe je kunt reflecteren op jezelf en anderen, op (on)gelijkheid en moreel handelen en hoe je zelf een kritische bijdrage kunt leveren aan een democratische samenleving.

John Dewey, pedagoog, sprak al in 1916 van een “*Democratie is meer dan een regeringsvorm. Het is bovenal een manier van samenleven, van gedeelde ervaringen*”. Burgerschap moet je leren en je leert door te doen.

Montessorionderwijs en opvoeding in de 21^e eeuw zal bewust moeten inzetten op keuzevrijheid van werken, zodat kind keuzes leert maken. En daarnaast ruimte creëren voor “*learning by doing*” (Dewey, 1916): oefenen door middel van situaties waarin kinderen met elkaar burgerschapszin kunnen ontwikkelen.

Maria Montessori was van mening dat door de opvoeding op haar manier in te richten, maatschappelijke verbeteringen zouden kunnen worden bereikt. Haar antropologische en maatschappelijke inzichten hebben directe consequenties voor haar pedagogische opvattingen. De kosmische taak van de mens is volgens Montessori het handhaven van de wereldorde, het bevorderen van de evolutie en het verder vervolmaken van de kosmos. Een kosmische houding wordt ontwikkeld als het kind zich bewust wordt van de mogelijkheden en van de verantwoordelijkheid om deze mogelijkheden te gebruiken ten behoeve van de gemeenschap.

Ieder jaar, sinds 2004 en n.a.v. het thema van het betreffende montessoricongres, spreekt de Europese organisatie “Montessori Europe” een verklaring uit.

FIGUUR 2

De intentie is dat alle montessoriverenigingen binnen Europa deze “declarations” uitdragen, zie de website van Montessori Europe (ME). Figuur 2 met toestemming van voorzitter mevrouw M. Stefels.

De laatste verklaring, n.a.v. het congres in Polen-Lublin-oktober 2015, ging over “The child’s development and his social environment” en ME omarmde o.a. het volgende:

“The children and young people of today need a balanced set of cognitive, social, moral and emotional skills, in order to succeed in modern life. We, as educators, need to find a way to foster skills such as sociability, working with others, respect, caring and solidarity”.

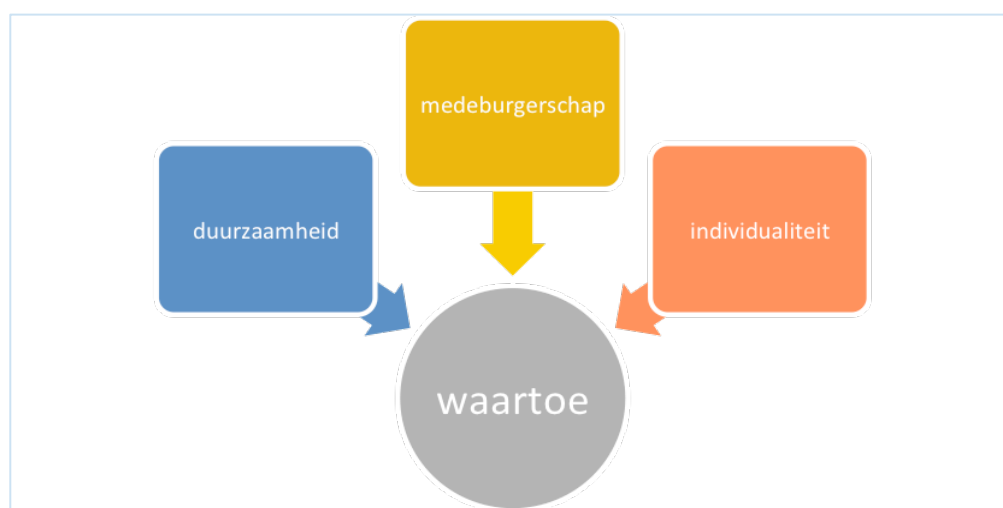
En: *“Montessori educators consider the child’s personality as an indivisible whole. Social development is intertwined with all parts of the person, cognitive, social, emotional, and moral. In order to foster healthy social growth the child needs freedom to explore the environment”.*

Burgerschapsonderwijs is een onderdeel van zowel de *kwalificatie*- als de *socialisatiefunctie* van het onderwijs. De socialisatiefunctie omvat de overdracht en ontwikkeling van waarden, normen, gebruiken en gedragingen aan nieuwe generaties. De kwalificatiefunctie heeft betrekking op de kennis, vaardigheden en houdingen die kinderen nodig hebben voor hun latere maatschappelijke (beroeps)leven.

Ook burgerschapskennis, -vaardigheden en -houdingen horen hierbij.

In dit visiedocument Innovatief montessorionderwijs voldoen we aan de wettelijke opdracht door aandacht te besteden aan burgerschapsvorming.

Dit doen we door burgerschapsvorming te koppelen aan de drie pijlers medeburgerschap, duurzaamheid en individualiteit, zie figuur 3.

FIGUUR 3

De drie pijlers staan beschreven in het visiedocument “Visie op montessori-educatie”, 2016, en komen uit het verantwoordingsdocument “NMV- Burgerschapsvorming 21e eeuw”.

LEIDENDE PRINCIPES BINNEN HET MONTESSORI ONDERWIJS

Montessorionderwijs heeft als doel kinderen een gevoel van onafhankelijkheid, eigenwaarde en vertrouwen in de eigen persoonlijkheid te geven.

We zien dit als belangrijke eigenschappen om een snel veranderende samenleving tegemoet te kunnen blijven treden. Kinderen ontwikkelen zich hiermee tot volwassenen die in de 21^e eeuw hun bijdrage kunnen leveren.

Montessorionderwijs maakt deel uit van de huidige maatschappij en profileert zich als goed en vernieuwend onderwijs, ruim honderd jaar met een groeiend aantal scholen en peutergroepen. In Nederland hebben we 37 montessori peutergroepen, 159 montessorischolen voor basisonderwijs, 17 montessorischolen voor voortgezet onderwijs en 8 montessoriopleidingen (NMV, 2016).

De Nederlandse Montessori Vereniging legt actief verantwoordelijkheid af aan kinderen, ouders en overheid over de kwaliteit van haar concept op opvoeding en onderwijs. Het Montessoriconcept garandeert een voldoende aanbod en accepteert de wettelijke eisen, maar wil tegelijk ruimte voor eigen identiteit bewerkstelligen. Deze eigenheid in identiteit wordt weergegeven in de hierna volgende leidende principes (deels overgenomen uit: *Het montessori basisonderwijs*, 2007).

SUBJECTIVERING – INDIVIDUALITEIT – INDIVIDUEEL ONDERWIJS

Het kind in zijn individualiteit zien en erkennen, vraagt om een actieve en betrokken houding van de montessorileraar naar de opvoeders. Het kind ontwikkelt zich in een dynamische omgeving waarbij ouder/verzorger en montessorileraar afstemmen.

Onder individualiteit wordt verstaan: het geheel van eigenschappen en hoedanigheden, die een bepaald individu onderscheiden of kenmerken. De eigen aard en persoonlijkheid ontwikkelen zich in relatie tot anderen en de omgeving. Vanuit de houding van de leraar is het belangrijk zijn eigen gevormde identiteit te kennen en te herkennen om vervolgens de montessorivisie te kunnen uitdragen en zo de individualiteit van het kind te erkennen.

'The fundamental quality is the capacity for observation'

Maria Montessori

Individueel onderwijs

Individueel onderwijs is onderwijs dat respect heeft voor en uitgaat van de eigenheid van ieder individu. Dat betekent dat de school het kind de vrijheid biedt die het nodig heeft om zich volgens eigen patroon en aard te kunnen ontwikkelen.

Uitgaande van het montessoriprincipe 'alle opvoeding is zelfopvoeding' ontwikkelt het kind zich door in relatie met de omgeving te treden en daarin actief te zijn. Het leert door zelf werkzaam te zijn. Dat is een natuurlijke behoefte. Wil de zelfwerkzaamheid effectief tot resultaten leiden, dan moet de omgeving inspirerende en uitdagende leersituaties aanbieden. Voor het genormaliseerde kind, dat in harmonie met zijn omgeving is, zijn ook volwassenen en groepsgenoten belangrijke partners in het eigen leerproces. De zelfwerkzaamheid kan daarmee een onderdeel vormen van sociale situaties, waarin door samenwerking naar een resultaat gestreefd wordt, terwijl ieder daarin een eigen persoonlijk aandeel heeft.

De vaardigheden: signaleren, gericht observeren, analyseren, gericht afwachten en gericht interventies toepassen zijn basisvaardigheden van een montessorileraar om de individualiteit te kunnen erkennen.

KWALIFICATIE – MEDEBURGERSCHAP – VRIJHEID EN AANBOD

Binnen montessorionderwijs en -opvoeding neemt burgerschapsontwikkeling een vanzelfsprekende plaats in gezien de drie gemeenschappelijke doelen die beide nastreven:

- ontwikkeling van bewustzijn, identiteit, zelfrespect en wil (tezamen de persoonlijkheid);
- het verwerven van bekwaamheid om in het dagelijks, sociale en maatschappelijke leven en verdere studie te kunnen functioneren;
- een persoonlijke, creatieve, onafhankelijke en verantwoordelijke rol te leren vervullen in de samenleving van nu en morgen.

Vrijheid

Vrijheid en gebondenheid vormen in het montessorionderwijs een gezond spanningsveld, waarin de leraar voortdurend afweegt en keuzes maakt ten aanzien van de mate van vrijheid en de steun door kaders.

Ieder kind geniet daarom de vrijheid om zijn of haar eigen activiteiten te kiezen. De leraar verleent en gunt het kind de vrijheid om vanuit intrinsieke motivatie te gaan werken. Deze principiële vrijheid getuigt van een groot vertrouwen in de positieve krachten waarover ieder jong mens beschikt. Het is echter altijd vrijheid in gebondenheid. Daarmee wordt niet alleen verwezen naar de beperkingen die opgelegd worden aan niet- zinvolle of storende bezigheden, maar vooral aan de ondersteuning die de opvoeder aan het opgroeiende kind biedt. De cultuur, de gemeenschap en de school zorgen voor kaders die het kind de zekerheid bieden, van waaruit het aan de eigen ontwikkeling kan werken. De normen, de eisen die de school hanteert en de wettelijke eisen vormen de noodzakelijke basis waarbinnen het kind in vrijheid handelen kan. Naarmate de kinderen ouder worden, maken de opvoeders de afwegingen en keuzen meer en meer in samenspraak met het kind.

Aanbod van het montessorionderwijs

Het aanbod in het montessorionderwijs omvat, naast het verwerven van culturele verworvenheden van onze samenleving, ruime mogelijkheden.

In het bijzonder: zintuiglijke, motorische, talige, mathematische, sociale, morele en esthetische ontwikkeling.

Kosmisch onderwijs en opvoeding leidt kinderen in in de wetmatige, structurele en ontwikkelingssamenhang der dingen en gebeurtenissen, zowel in ruimtelijk, historisch als toekomstig perspectief. Kosmisch onderwijs en opvoeding gaat hierbij uit van het aanbieden van de grootst mogelijke gehelen. Doelstelling hierbij is dat het kind verbanden leert zien, zijn of haar taak en plaats in de wereld leert ontdekken en er zich naar leert gedragen.

Bij de cultuuroverdracht gaat het zodoende niet om het klakkeloos overnemen van verworvenheden, maar om bewust positie te leren kiezen op basis van kennis en kritische beschouwing en om een onderzoekende houding, waardoor het kind wordt aangezet nauwkeurig en kritisch te zijn en te toetsen of zijn kennis berust op waarheid. Daarvoor is veel werktijd nodig als garantie voor kwaliteit.

De maatschappelijk vastgestelde doelen, zoals die tot uitdrukking komen in de kerndoelen van Nationaal Expertise Centrum Leerplanontwikkeling (SLO), vormgegeven in tussen- en einddoelen in opdracht van Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap (OCW), worden door het montessorionderwijs volledig geaccepteerd.

Maar het montessorionderwijs omvat meer dan de kerndoelen; de kerndoelen vormen het minimale kader. Kinderen wordt de gelegenheid gegeven hun sterke kanten in hun kunnen te benutten en verder te gaan daar waar kan. Kinderen die moeite hebben met een evenwichtige ontwikkeling of minder sterk tot zwak zijn binnen een bepaalde ontwikkeling en daardoor binnen een bepaald leerdomein, worden geaccepteerd zoals ze zijn en ondersteund. Het is de bedoeling dat in het kindvolgsysteem dat de montessorischool gebruikt, deze kenmerken van kinderen goed tot uitdrukking worden gebracht en dat de beslissingen die montessorileraren nemen over de begeleiding van het kind daarin worden genoteerd.

'The child is a truly miraculous being and this should be felt deeply'

Maria Montessori

Kosmisch onderwijs en opvoeding

Montessorionderwijs legt de kern van haar onderwijs bij kosmische opvoeding. Kosmische opvoeding is een opvoeding die kinderen waardering bijbrengt voor de natuur en alles wat door menselijke samenwerking tot stand is gekomen. Tevens ontwikkelt die de bereidheid van kinderen om in het belang van de gemeenschap te werken. In het montessorionderwijs staat die ontwikkeling centraal in de opvoedingsrelatie kind - leraar en vormt ze het uitgangspunt voor de opvoeding van kinderen en jongeren, waar onderwijs deel van uitmaakt. Uit de bestudering van de kosmische theorie valt op te maken dat Montessori een totaal onderwijsaanbod voorstond waarbinnen vakoverstijgend gewerkt wordt en waarbinnen de samenhang van de verschillende onderdelen duidelijk gemaakt wordt.

De voorbeelden die Montessori gaf in haar boek *Onderwijs en het menselijk potentieel* (1947) zijn als exemplarisch bedoeld (en niet als vastliggende inhoud) om te laten zien hoe het universum en de cultuur evolueert. Het woord 'kosmos' betekent in oud-Grieks 'ordening' en is een manier om de kosmos te verklaren. Dit betekent dat we een voorbereide omgeving moeten scheppen, waarmee we die ordening zichtbaar kunnen maken of waarbinnen we denkkaders en denkstructuren kunnen aangeven om daar onderzoek naar te doen.

Dit uitgangspunt sluit aan bij het advies van Platform Onderwijs 2032, namelijk "het creëren van samenhang binnen het onderwijssysteem."

SOCIALISATIE – DUURZAAMHEID - VERANTWOORDELIJKHEID

Verantwoordelijkheid

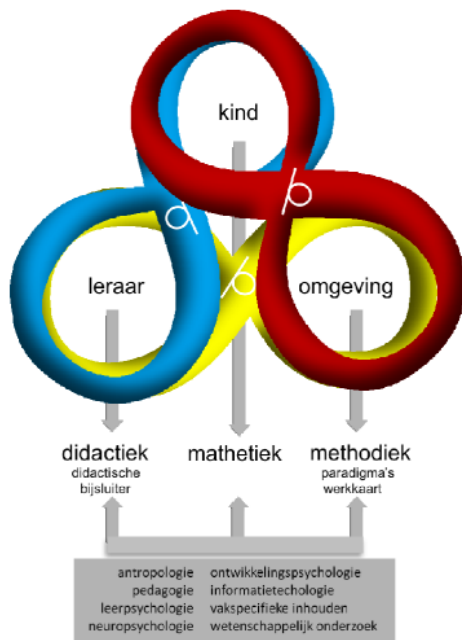
Montessorionderwijs heeft vredesopvoeding als doel en biedt kinderen de mogelijkheid verantwoordelijk te zijn als medeburger op school en in de wereld daarbuiten. De omgeving, en in het bijzonder de volwassenen daarbinnen, maken de onafhankelijkheid mogelijk door de individualiteit van het kind te respecteren. Maar net zoals bij de vrijheid geldt hier dat absolute onafhankelijkheid niet mogelijk is. In het montessorionderwijs biedt de omgeving altijd de aan de ontwikkelingsfase gebonden steunende kaders.

Onafhankelijkheid en verantwoordelijkheid zijn voorwaardelijk aan elkaar. Het kind wordt verantwoordelijkheid gegeven voor eigen ontwikkeling en leren, om onafhankelijkheid te ervaren en te oefenen. Beide kwaliteiten worden, in het montessorionderwijs in een daartoe ingerichte voorbereide omgeving, in fasen aangepast aan de ontwikkelingsleeftijd, geoefend.

'We serve the future by protecting the present'

María Montessori

De samenhang kind – leraar – omgeving wordt weergegeven in figuur 4.

FIGUUR 4

Didactiek is de wetenschapsdiscipline die zich bezighoudt met de vraag hoe kennis, vaardigheden en leerhoudingen of attitudes door een leerkracht kunnen worden onderwezen aan leerlingen/studenten.

Kort gezegd: Hoe je onderwijs geeft.

Mathetiek is de leer van het leren. De term werd voor het eerst gebruikt door Jan Amos Comenius (1592-1670), in zijn werk Spicilegium Didacticum. Voor Comenius is mathetiek de leer van het leren, terwijl didactiek de leer van het onderwijzen is.

Kort gezegd: Hoe je leert.

Het begrip **methodiek** verwijst naar het geheel van op theorieën gebaseerde wijzen dat wordt gebruikt om een bepaald doel te bereiken.

Kort gezegd: Hoe je onderwijs opbouwt.

De montessorischool biedt de kinderen ondersteunende kaders, waardoor zij in staat zijn van de vrijheid gebruik te maken in plaats van erdoor in verwarring te raken. Door observatie van het jonge kind wordt waargenomen hoe deze kiest en hoe daarmee de gevoeligheden zich openbaren, dus waar belangrijke ontwikkelingsmomenten zich voordoen. De montessorileraar neemt overwogen beslissingen en kan aangepaste begeleiding bieden. Bij oudere kinderen worden, naast observatie, andere middelen gebruikt om vast te stellen wat de ontwikkelingsbehoeften en -mogelijkheden van het kind zijn. In het bijzonder het diagnostische gesprek, de reflectie samen met het kind, levert het begrip dat nodig is om het kind een aan de eigen leerstijl en eigen leerproblemen aangepaste ondersteuning te bieden. Individueel onderwijs is daarmee in de eerste plaats individuele begeleiding.

Het is de opgave van elke volwassene om actief bij te dragen aan de ontwikkeling van kinderen. Daartoe ondernemen volwassenen allerlei activiteiten, dat beperkt de ruimte voor kinderen. Ze zijn model voor de kinderen, informatiebron, begeleider, coach en raadsman.

De kaders zijn bijvoorbeeld het normenstelsel dat de montessorischool hanteert en de doelen en eisen die landelijk gesteld worden. De montessorileraar zal zich, net als zijn collega's, de kwaliteit van zijn onderwijs moeten evalueren en verantwoorden. Een kindvolgsysteem is hierbij een goed middel. Het evalueren en verantwoorden gebeurt op verschillend niveau. Allereerst op groepsniveau binnen de eigen klas, waar het analyseren van individuele signaleringen en observaties m.b.t. de drie functies van onderwijs kwalificatie, socialisatie, subjectvorming en de hierbij horende ontwikkelingsgebieden de basis vormt. Deze analyse geeft sturing aan het verdere planmatige en doelbewuste handelen van de montessorileraar. Ten tweede vindt het

evalueren en verantwoorden op curriculumniveau plaats, namelijk binnen de bouw, school of mogelijk peuter- of naschoolse opvang.

De montessorileraar

Hoewel de ontwikkeling van elk kind via dezelfde stadia verloopt, vestigde Montessori de aandacht ook op individuele verschillen. Niet alleen verschillen in aanleg en milieu, maar juist in tempo van ontwikkeling. Het ene kind kan veel langer over een bepaalde stap in de ontwikkeling doen dan het andere. Dit gegeven heeft de grondslag gelegd voor de specifieke inrichting van het

montessorionderwijs, waarbij ruimte wordt gegeven aan de ontwikkeling van het individu en de persoon, maar breder dan alleen verschillen in tempo.

In de literatuur wordt gewezen op een tegenstelling in de montessoripedagogiek tussen enerzijds de vrijheid van het kind, zijn zelfopvoeding en natuurlijke ontwikkeling en anderzijds de realisatie ervan; gebonden aan de hand van het ontwikkelingsmateriaal.

Voor het huidige montessorionderwijs geldt, dat de basis voor het handelen van de montessorileraar, het vaststellen is van hetgeen het kind nodig heeft voor de eigen ontwikkeling. De observerende houding van de montessorileraar ligt hieraan ten grondslag. Vervolgens neemt de montessorileraar weloverwogen beslissingen om zo nodig in te grijpen en bij te sturen.

Dat gebeurt in het bijzonder bij oudere kinderen, in het reflectief gesprek. Die reflectie richt zich zowel op het handelen van het kind als op de samenwerking tussen kind en leerkracht. Het montessorionderwijs maakt gebruik van een formatief kindvolgsysteem en van toetsen om de intra personale ontwikkeling (ontwikkeling van het kind in vergelijking met zichzelf) en interpersoonlijke ontwikkeling (ontwikkeling in vergelijking met anderen) over een bepaalde periode in kaart te brengen om de juiste hulp te kunnen verlenen.

Er wordt in de groep op verschillende momenten met verschillende groepen gewerkt. Dit op basis van de beslissing die de montessorileraar neemt, zoals een kleine groep rondom een bepaald onderwerp of een kleine groep rondom een taak. Ook vinden er activiteiten plaats met de gehele groep, zoals het verzorgen van de omgeving, een gezamenlijke viering, luisteren naar een vertelling of naar muziek. Op jonge leeftijd overheerst individueel werk. Naarmate kinderen ouder worden, komt er meer nadruk op de kleine groep. Er is ook ruimte voor klassikale discussies en presentaties.

De verschillende opeenvolgende activiteiten van kinderen zijn zodanig georganiseerd dat ze met elkaar een consistent geheel vormen, dat garandeert dat kinderen een volledig leerproces doorlopen met betrekking tot een bepaalde inhoud.

In het montessorionderwijs krijgen kinderen middelen aangereikt, waarmee ze in zelfwerkzaamheid een werkelijkheidsgebied kunnen onderzoeken. Middelen kunnen bijvoorbeeld zijn: strategieën, theoretische begrippen, een procedure, een techniek, een instrument of een heuristiek, vaak aanvankelijk in gematerialiseerde vorm. Het werkelijkheidsgebied kan zowel in de actuele omgeving gegeven zijn, als in boeken

of in andere informatiedragers worden gerepresenteerd. Kennis wordt aangeboden als gereedschap, waarmee problemen kunnen worden geanalyseerd en ontwerpen kunnen worden gemaakt. Naarmate kinderen ouder worden, verschuift de ontwikkeling van zintuiglijk naar cognitief en het gebruik van middelen van fysieke materialen naar theoretische ideeën of concepten.

De didactische organisatie en begeleiding zijn zodanig dat de kinderen “denk- en doe” vaardigheden moeten kiezen en gebruiken en dat zij steeds geconfronteerd worden met de stijl en methoden van hun eigen handelen. De montessorileraar begeleidt het handelen van het kind, gericht op overdracht van verantwoordelijkheid. Reflectie op eigen handelen van zowel kind als leerkracht, persoonlijk maar ook in samenspraak, is een belangrijk kenmerk dat verdere ontwikkeling van het kind en van het onderwijs garandeert. Door reflectie op eigen denk- en studiegewoonten ontstaat bewustzijn, voorwaarde voor transfer naar nieuwe situaties. Met name bij jonge kinderen vindt die reflectie plaats, doordat ontwikkelingsmateriaal wordt gebruikt om kinderen te stimuleren de eigen handelingen op fouten te controleren. De beroemde woorden van Montessori: *‘Laat uw woorden geteld zijn’* worden uitsluitend opgevat als: *spreek de waarheid, wees zuinig met taal die niets meer toevoegt aan een essentie.*

Vorbereide omgeving

Omgeving, materiaal en de montessorileraar worden ook wel de pijlers van ‘de Methode’ genoemd, ieder met hun eigen specifieke inhoud en onderlinge relatie. Deze drie tezamen vormen de voorbereide omgeving. In het montessorionderwijs wordt er, in het bijzonder voor het jongere kind, vanuit gegaan dat de drang tot ontwikkeling van nature is gegeven en onder meer tot uiting komt in gevoelige perioden (zie leidend principe: ontwikkeling). Wanneer de juiste omgeving wordt gecreëerd, zal het kind de

mogelijkheid grijpen om zich (doelgericht, snel en efficiënt) te ontwikkelen. Naarmate kinderen ouder worden gaan ze zich breder sociaal en cultureel ontwikkelen en wordt het daardoor moeilijker die drang te richten op de cognitieve schoolse taken.

De organisatie van de montessorischolen is afgeleid van de principes voorbereide omgeving, actief leren en leren van en met elkaar (leeftijdgenoten, leraren, oudere en jongere kinderen). Dit laatste element krijgt in het primair montessorionderwijs vorm in heterogene groepering naar leeftijd.

De organisatie is gericht op het creëren van een gestructureerde, geordende en selecte omgeving. Het is een activerende omgeving, in die zin dat zij de kinderen uitdaagt om nieuwe taken aan te pakken, initiatieven te nemen en grenzen te verleggen. Het is ook een omgeving die aan de natuurlijke activiteit van kinderen ruimte biedt om te leren en in te groeien in het medeburger zijn.

Actoren in deze omgeving zijn kinderen, groepsgenoten en de montessorileraar. In de interactie tussen deze actoren, materialen en middelen vindt de persoonlijke ontwikkeling van kinderen plaats. De montessorileraar is ontwerper en ontwikkelaar van die rijke, activerende en uitdagende omgeving (gebruikmakend van het traditionele (ontwikkelings-) materiaal van Montessori, nieuw ontwikkeld materiaal en ICT). Zijn of haar rol is daar echter niet toe beperkt, maar bestaat uit actieve

deelname binnen deze omgeving door kinderen te volgen in hun ontwikkeling, in te wijden en, daar waar nodig, in te grijpen. De voorbereide omgeving sluit aan bij de ontwikkelingsfasen en behoeften van het kind. Het is de taak van de montessorileraar een voorbereide omgeving te creëren, zodat de keuzevrijheid van het kind wordt gegarandeerd, de oriëntatie op de keuze van de activiteiten mogelijk wordt gemaakt en het kind indirect wordt geleid.

De verschillende ontwikkelingsfasen waarin kinderen kunnen verkeren, zijn van invloed op de eisen aan de inrichting van de omgeving. In de onder- en middenbouw van het basisonderwijs wordt de mogelijkheid tot ontdekkend leren en het ontwikkelen van eigen initiatief gecreëerd. In de bovenbouw vinden de kinderen in de voorbereide omgeving mogelijkheden om persoonlijke ervaringen, specifieke kennis en initiatiefrijke gedrag uit te bouwen en een studiehouding te ontwikkelen.

Kinderen hebben in die omgeving binnen bepaalde grenzen vrijheid in werkkeuze, werkduur, tempo en werkcyclus. Zij kunnen en worden ter wille van hun ontwikkeling ook aangespoord ervaring op te doen waar zij niet direct affiniteit mee hebben. Dit garandeert dat kinderen voldoende kennis en vaardigheden opdoen om op zinvolle wijze te kunnen deelnemen aan de cultuur en maatschappij waarin zij opgroeien. Naarmate kinderen meer ervaring opdoen, verder gevorderd zijn in de ontwikkeling van de wil, van moraliteit en sociale relaties, worden de kaders ruimer en de keuzemogelijkheden groter. Zo komt het principe van de afnemende leiding en dus van overdracht van verantwoordelijkheid tot uitdrukking. Kunnen en willen kiezen is een voorwaarde voor de ontwikkeling van de zelfstandigheid.

Montessorionderwijs staat voor het principe de perioden van groei als maatstaf te nemen voor de indeling van de heterogene groepen. Dit betekent binnen het onderwijs aan jonge kinderen groepen van kinderen van drie tot zes jaar en van zes tot twaalf jaar. Er zijn als zodanig geen jaargroepen.

De voorbereiding van de omgeving betreft het organiseren van activiteiten en het inrichten van ruimten binnen en buiten het klaslokaal met de benodigde materialen en hulpmiddelen.

Materiaal

Paradigma's (materialen en andere voorbeeldige situaties) worden in het montessorionderwijs door kinderen ingezet en gebruikt naar behoefte, naar functie binnen een bepaalde context of op een bepaalde plaats.

Met de term 'materiaal' wordt in montessorionderwijs in de eerste plaats bedoeld de voorwerpen waarmee in de basisschool de kinderen nieuwe functies oefenen. Er wordt gesproken van ontwikkelingsmateriaal. Daarnaast wordt er uitgegaan van didactische materialen waarmee het leerproces van het individuele kind of van de kleine groep vormgegeven wordt. Bij deze materialen gaat het zelden meer om het materiële aspect, maar in de eerste plaats om de symbolische inhoud ervan, zoals die in taal of beeld is vastgelegd. Enerzijds worden er met

didactische materialen leerinhouden aangeboden, anderzijds zijn er didactische materialen die voor de kinderen opdrachten voor bewerking en verwerking

formuleren. Naarmate kinderen ouder en ervarener worden, zijn deze opdrachten globaler, zodat kinderen meer eigen verantwoordelijkheid krijgen voor de vormgeving van hun leren.

Het kind: visie op ontwikkeling

Hedendaagse wetenschap op het gebied van ontwikkelingspsychologie, neuropsychologie en neuropedagogiek biedt het montessorionderwijs nieuwe inzichten en wordt als zeer belangrijk gezien. Ze vult ontbrekende kennis aan en integreert deze met de wetenschap van Maria Montessori.

Als ontwikkelingsgebieden worden gezien:

1. zintuiglijke ontwikkeling,
2. motorische ontwikkeling,
3. taalontwikkeling,
4. wiskundige ontwikkeling,
5. ontwikkeling van geografische, inrichtings- en historische perspectieven,
6. identiteitsontwikkeling,
7. kunstzinnige ontwikkeling.

Ontwikkeling is een blijvende lichamelijke of psychische verandering die een betekenis heeft gedurende de gehele levensloop van het individu, door Montessori de 'periodes van groei' genoemd. Ontwikkeling is enerzijds het resultaat van natuurlijke en culturele wetmatigheden, anderzijds echter ook het gevolg van de toevalligheden die zich in het persoonlijke leven voordoen. Aan de ene kant doen zich in de ontwikkeling voorspelbare fasen voor, aan de andere kant is de ontwikkeling ook een onvoorspelbaar en daarmee een open proces. Ieder mens doorloopt de ontwikkeling op individuele wijze, doordat het tempo waarin de perioden elkaar opvolgen karakteristiek is voor het individu. Hiernaast moet rekening gehouden worden met het feit dat de ontwikkeling bepaald wordt door de omstandigheden waarin het individu verkeert en door de persoonlijke ervaringen die daarbij worden opgedaan.

Gevoelige perioden

Montessorionderwijs houdt rekening met gevoelige perioden van kinderen. Tijdens deze neurologische specifieke gevoeligheid van de hersenen voor het verwerken van specifieke informatie is te herkennen aan bepaald gedrag. Bij jonge kinderen zien we inspanning, veel herhaling, intensieve aandacht en gerichtheid op de activiteit.

Gevoelige periodes zijn een kenmerk van de ontwikkeling van functies, zoals waarneming, motoriek en taal. Bij oudere kinderen houdt het montessorionderwijs rekening met de belangstelling van kinderen voor het verwerven van de culturele vaardigheden. Het montessoribasisonderwijs is niet lineair van opzet, maar integratief.

Ontwikkeling is geen continu stabiel verlopend proces: perioden van verhoogde activiteit en perioden van relatieve rust wisselen elkaar af. In de actieve perioden - de

zogenaamde gevoelige perioden- komen nieuwe lichamelijke of psychische functies tot ontwikkeling.

Vanuit de neuropsychologie wordt steeds meer bekend over een onderwerp als dit. De nieuw verkregen informatie wordt getoetst en er wordt gekeken naar hoe om te gaan met oude en nieuwe kennis om dit binnen het montessorionderwijs gestalte te geven.

VERANTWOORDING VAN HET MONTESSORIONDERWIJS TEN OPZICHTE VAN HET REGULIERE BASISONDERWIJS

Vanuit bovenstaand concept gezien wijkt het montessoribasisonderwijs af van het reguliere basisonderwijs en onderscheidt het zich eveneens van andere scholen die worden aangeduid als 'traditionele vernieuwingsscholen'.

Op schoolorganisatieniveau verschillen montessoribasisscholen van reguliere basisscholen in de ruimte-indeling en de groepsamenstelling.

Op bouw- en klassenniveau zien we (tussen montessoribasisonderwijs en regulier basisonderwijs) verschillen in pedagogisch en didactisch handelen.

Verder zijn er verschillen te noemen op het terrein van de onderwijsinhoud. Naast de inhoud, zoals beschreven in de vastgelegde kerndoelen (SLO), zijn er andere domeinen die tot de onderwijsinhoud behoren binnen het montessoribasisonderwijs. Aanvullende domeinen zoals geometrie, wiskunde (werken met machten, veelvouden en factoren) of Nederlandse taal (redkundig en taalkundig ontleden vanaf het begin van het lees- en taalonderwijs).

Montessoribekwaamheden

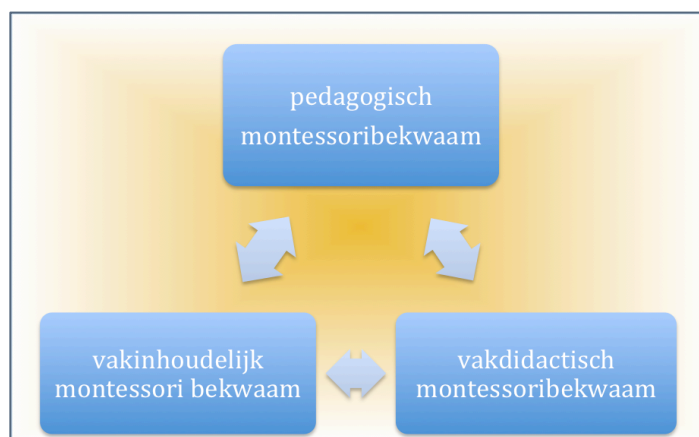
Bovenstaande uiteenzetting verantwoordt dat van montessorileraren specifieke competenties en vaardigheden gevraagd worden.

Deze specifieke bekwaamheden staan beschreven in het door het NMV-bestuur vastgestelde document NMV Montessoribekwaamheden (2016).

Deze montessoribekwaamheden beschrijven op drie niveaus de bekwaamheden: montessori startbekwaam, montessori basisbekwaam en montessori vakbekwaam.

De bekwaamheden zijn onderverdeeld in drie gebieden, zie figuur 5, zoals Onderwijs coöperatie (2015) adviseert:

1. Vakinhoudelijk montessoribekwaam;
2. Vakdidactisch montessoribekwaam;
3. Pedagogisch montessoribekwaam.

Figuur 5

Om deze bekwaamheden te kunnen verantwoorden, te oefenen en uit te voeren zal de montessorileraar een gerichte en specifieke montessoriopleiding nodig hebben. De NMV ambieert dat in 2016 alle Montessori-instellingen, die lid zijn van de NMV, beschikken over personeel dat beschikt over montessorideskundigheid, overeenkomstig de eisen die door de Commissie Toelating en Erkenning zijn gesteld of gesteld gaan worden (zie ambitiedocument NMV).

DEEL 2

VISIE OP HET MONTESSORI OPLEIDINGSCURRICULUM

Goed, innovatief en toekomstgericht montessorionderwijs voldoet aan bepaalde condities:

- investeer in professionele ontwikkeling van montessorileraren;
- ontwikkel eigentijdse montessoriopleidingen;
- profileer de samenhang van ons kosmisch onderwijs en opvoeding;
- zet in op samenwerking tussen montessoriopleiding en montessoriwerkomgeving,
- benut optimaal de verschillende professionele leeromgevingen (opleidingsinstituut, werkplek, “good practice” scholen, ed.).

Deze condities maken dat binnen het herontwerp van het montessori opleidingscurriculum het montessori werkplekcurriculum een belangrijke plaats in gaat nemen, namelijk de lerende maakt continu verbindingen tussen montessoriconcept / theorie en praktijk.

Montessori werkplekcurriculum.

Als eerste wordt gestart met een operationalisering dat wat “werkplekleren” inhoudt. *“Een werkplek is een krachtige, authentieke leeromgeving voor het realiseren van competentie en “subjectwording”. Samenwerking tussen de werkplek en het opleidingsinstituut, variëteit in werkzaamheden en begeleiding van en handelingsspeelruimte voor (aanstaande) leraren zijn daarbij van belang”* (Koster, 2013).

We spreken van een “werkplekcurriculum” als het leren in de praktijk of werkplek op bepaalde momenten gericht wordt “aangeboden”, hier ruimte voor wordt gemaakt en als de cursist, de lerende, gericht participeert en handelt.

Wetenschappelijke inzichten m.b.v. meta-analyses, o.a. Hattie (2008) onderbouwen bovenstaande operationalisering van werkplekleren.

Concluderend: werkplekleren is van grote invloed op de kwaliteit van leren van de leraar.

Uitgangspunten (Hattie, 2008) hierbij zijn:

1. Pendelen tussen theorie vanuit o.a. het opleidingsinstituut en de transfer naar de eigen werkplek en hierbij verbindingen kunnen maken tussen theorie en leraarhandelen,
2. Inzetten op reële opgaven/ activiteiten uit de (toekomstige) arbeidspraktijk als leerobject en leermiddel,
3. De werkplek: klas, school én omgeving (bijv. ouders en externen),
4. De werkelijke arbeidssituatie beschouwen als de (kern van de) leeromgeving,
5. De (kwaliteit van) de werkelijke praktijk is (de kwaliteit van) het werkplekcurriculum,
6. Leren wordt gezien als een sociaal proces binnen een praktijkgemeenschap,
7. Mensen leren voortdurend.

Wat kan de lerende leren op de werkplek?

Het primaire doel van het montessori opleidingscurriculum is een goede montessorileraar te worden.

We gaan hierbij uit van twee ontwikkelingsfasen die de montessorileraar zal doorlopen:

1. Van startbekwame naar basisbekwame montessorileraar,
2. Van basisbekwame naar vakbekwame montessorileraar.

Ook hier gaan we uit van de 3 doelen of functies van onderwijs (Onderwijsraad, 2015 en Biesta, 2012).

Deze functies vertalen we naar het perspectief van de lerende, de cursist.

1. Kwalificatie:

- Competentie: professionele ontwikkeling,
- Ontwikkelen van routines en/of (samen) innoveren,
- Methodische aanpak (pedagogisch competent, (vak)didactisch competent),
- Complexe beroepssituaties (groep, individueel),
- Kennisontwikkeling (theoretisch, methodisch, praktijktheorie -> vakinhoudelijk competent).

2. Socialisatie:

- Community (beroep, school),
- Cultuur: regels, normen: hoe hoort het (hier),
- Samenwerken.

3. Subjectwording:

- Beroepsidentiteit (sociale, affectieve en motivationele processen spelen hier een rol),
- Persoonlijke ontwikkeling,
- Zelfvertrouwen, zelfrespect: dit kan ik, dit wil ik, zingeving,
- Zelfstandigheid, verantwoordelijkheid,
- Eigen stijl, motivatie, doelen.

Het hoe leert de cursist voornamelijk op de werkplek (agency), zie mogelijke leeractiviteiten verderop.

Het leeraanbod op de werkplek (affordance)

Het doel hiervan is dat de cursist een zo gevarieerd mogelijk handelingsrepertoire opbouwt door gevarieerde ervaringen op te doen en deze bewust verbindt met de theorie die de montessori nascholing aanbiedt.

“De verwerving van de praktijkkennis vindt enerzijds plaats vanuit de praktijk: het abstraheren van de praktijkervaringen en het zoeken naar principes/ verklaringen van waarom het in de praktijk gaat zoals het gaat. Anderzijds kunnen cursisten praktijkkennis ontwikkelen vanuit de theorie, het herkenbaar maken (d.m.v. theoretische concepten als bril om de praktijk te bezien), concretiseren, toepassen en toetsen van theorie in de eigen praktijk” (Bolhuis, Buitink en Onstenk, 2010).

- De inhoud van het werk (onderdompeling door activiteiten uit te voeren, contextgesitueerd, de complexiteit en **kerntaken** van het beroep montessori leraar hierbij als essentie),
- Sociale omgeving (collega's, observatie, rolmodel, interactie, reflectie, samenwerking / samen ontwikkelen / kennis delen, formeel en informeel),
- Beschikbare informatie (eigen (praktijk)kennisomgeving en deze kunnen verbinden van theorie en methodiek aan praktijk, inzetten van montessori-materialen, mogelijke methoden (ingezet volgens de leidende principes binnen

het montessorionderwijs) en verdere informatie (o.a. schoolplan) en hulpbronnen).

Voorwaardelijk hierbij is de match tussen taak en kunnen van de lerende. Opbouw in de uit te voeren taken: van startbekwame montessorileraar naar basisbekwame montessorileraar.

Voor de montessoridirecteur / schoolleider betekent bovenstaande uiteenzetting dat hij/ zij zal moeten nadenken over vragen als:

- Hoe ziet het montessorionderwijs op onze werkplek eruit?
- Wat laten montessorileraren als rolmodellen zien?
- Hoe reageert team / (ervaren) montessoricollega's op de lerende?
- Hoe is de omgang van onze montessorileraren met elkaar en met hun werk?
- Wordt in de teamkamer gesproken over het werk, de leerlingen of ouders, en zo ja, hoe?
- Werken collega's samen? Geven ze elkaar feedback?
- Is de praktijk in onze montessorischool zodanig georganiseerd, dat professionals van elkaar leren? En collega's onderling? En van lerenden?

Noot hierbij: De kwaliteit van het leren in de praktijk wordt bepaald door de kwaliteit van die praktijk (van het werk) zelf betekent ook dat een zwakkere praktijk kan leiden tot zwakkere, niet beoogde of zelfs verkeerde leereffecten.

Het hoe leert de cursist op de werkplek (agency)

Mogelijke leeractiviteiten en leerprocessen (combinaties mogelijk):

- Waarnemen, opzoeken en benutten van leermogelijkheden,
- (Leren) leren op de werkplek,
- Leren door onderdompeling,
- Handelend leren (leren door doen),
- Experimenteren, uitproberen, analyseren,
- Leren (door) observeren, analyseren en documenteren,
- Leren door sociale interactie,
- Reflecteren,
- Verbinden met theoretische kennis vanuit nascholingscurriculum,
- Kernvragen van de praktijk als focus voor theorie, en andersom,
- Onderbouwen van en kritisch kijken naar eigen houding en handelen,
- (H)erkennen van in de praktijk gehanteerde theorie,
- (H)erkennen van de gesitueerde praktijkkennis (know how).

AANBEVELINGEN VOOR DE MONTESSORIOPLEIDINGEN

Om goed innovatief en toekomstgericht montessorionderwijs samen te kunnen ontwikkelen en uit te kunnen dragen, zijn dit de aanbevelingen:

Aanbeveling 1:

Vorm en ontwikkel het montessori opleidingscurriculum.

Leidend hierbij zijn:

Documenten:

1. Visiedocument NMV 2016: Innovatief montessorionderwijs (Groot & Lammerts, 2016),
2. Montessoribekwaamheden (NMV, 2016),
3. Bewijzen van bekwaamheden (nader te ontwikkelen),
4. Reglement opleidingen en opleidingsinstituten, waarin inhoud, duur, wijze van toetsing van bekwaamheden, eisen opleiders, ECTS etc. beschreven staan (nader te ontwikkelen).

Aanbeveling 2:

Ontwikkel het document eindkwalificaties montessori basisbekwaam.

Zet in op bewijzen van montessoribekwaamheden m.b.v. portfolio en een assessment / proeve van bekwaamheid (m.b.v. WPL)

- Verbinden en benutten van de verschillende leeromgevingen,
- met behoud van eigen karakter: leren op de opleiding en op de school als werkplek,
- grensovergangen en leren door *boundary crossing* tussen school en werk
- organiseren, benutten en verrijken van en binnen de verschillende leeromgevingen,
- onderzoekscomponent een plaats bieden binnen portfolio en/of assessment,
- assessment: proeve van bekwaamheid en debriefing (presentatie op eigen werkplek).

Aanbeveling 3:

Schets en maak zichtbaar de context van “het leeraanbod op de werkplek”.

Beantwoord de vraag: wat is de rol van de werkplek en wat is de rol van het opleidingsinstituut. (Mogelijk) Bied een verkennende opdracht voor montessoricursist om de eigen werkplek in kaart te brengen.

Aanbeveling 4:

Laat de cursist / startbekwame montessorileraar zelf de verbindingen tussen leren en ontwikkelen op de montessoriopleiding en op de montessori werkplek leggen.

Aanbeveling 5:

Werk “het begeleiden van het leren op de werkplek als kern van het opleiden op de werkplek” verder uit.

Beantwoord de vragen: Hoe kan het werkplekcurriculum worden benut en versterkt door een goede verbinding met het nascholingscurriculum?

Bied voorbereiding, begeleiding, formatieve en summatieve beoordeling, partnerschap en bied bezoeken over en weer.

Creëer versterking op de werkplek m.b.v. coach, mentor, meester, leidinggevende, (opleiding) (nascholing ook op afstemmen).

Aanbeveling 6:

Leg de procedures vast in een beschrijving waarin:

- eigendom document ligt bij NMV,
- eigenaarschap verwerking en uitvoering bij OBO,
- ieder jaar een tussentijdse evaluatie met input van verschillende secties wordt gehouden,
- iedere 2 jaar herziening en opnieuw vaststelling visiedocument door bestuur NMV wordt gehouden,

Uitgangspunt is dat het document wordt gezien als een 'levend document dat een verbindend karakter heeft.'

'Free the child's potential and you will free the world'

María Montessori

LITERATUUR

- Biesta, G. (2012). *Goed onderwijs en de cultuur van het meten. Ethiek, politiek en democratie*. Den Haag: Boom/ Lemna.
- Bolhuis, S., Buitink, J. & Onstenk, J. (2010). *Achtergronden van opleiden in de school. Leren door werken in de school*. ICL VSNU.
- Dewey, J. (1916). *Democracy and Education*. New York: Free Press.
- Geluk, J. & Westra, E. (2007). *Het Montessori basisonderwijs. Notitie voor Inspectie van het onderwijs*. (z.u).
- Geluk, J. (2009). *Bijlage bij het burgerschapsdocument. Het montessorionderwijs 21^e eeuw - de verantwoording*
- Hattie, J. (2008). *Visible Learning for Teachers: Maximizing Impact on Learning*.
- Hattie, J. (2015). *Leren zichtbaar maken. Nederlandse vertaling van Visible learning for teachers*. Rotterdam: Bazalt Educatieve uitgaven.
- Koster, B. (2013). *Andere perspectieven. Een blik op het opleiden van aanstaande leraren op de werkplek*. Tilburg: Fontys Lerarenopleiding.
- Masterclass Werkplekleren, georganiseerd door PO Raad 18 november 2015 jl.
- Montessori, M. (1947). *Onderwijs en het menselijk potentieel*. Den Haag: Nederlandse Montessori Vereniging.
- Onstenk, Jeroen. (2015). *Katern: Het werkplekcurriculum in de school: Leren op de werkplek*. Steunpunt Opleidingsscholen.
- Platform Onderwijs 2032. (2016). *Ons onderwijs 2032. Eindadvies*. Den Haag: Bureau Platform Onderwijs 2032.
- Nederlandse Montessori Vereniging. (2016). *Montessori basisbekwaamheden*. (z.u).
- Timmermans, M. (2012). *Kwaliteit van de opleidingsschool*. Proefschrift.

Websites

- <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/2012/verder-met-burgerschap-in-het-onderwijs/volledig/item191>
- <https://www.onderwijscooperatie.nl/activiteiten/bekwaamheid/bekwaamheidseisen/>
- www.montessori.nl/.../ambities_20122016_definitief_tbv_ALV_2013
- <https://www.montessori-europe.com>